

Türkiye’de Bavul Ticaretinin Dış Ticaret İçerisindeki Yeri ve Büyüme – Bavul Ticareti İlişkisi

The Position of Suitcase Trading in Turkey’s Foreign Trade and Growth-Suitcase Trading Connection

Sinem YAPAR SAÇIK*
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Özet

Bir ülkedeki malların, seyahat eden kişiler (yerleşik olmayanlar) tarafından kendi ülkelerine satmak için götürülerek gerçekleştirildikleri satın alımı işlemi olarak tanımlanan bavul ticareti, Türkiye’nin ödemeler bilançosuna 1996’dan itibaren yansımaya başlamış bir kalemdir. 1991’de SSCB’nin dağılmasıyla Türkiye bavul ticaretinde net ihracatçı konumunu kazanmış ve bu konuda bazı dönemlerde ciddi rakamlara ulaşmıştır. Çalışmada bavul ticaretinin Türkiye’nin dış ticaretindeki yeri istatistiki veriler ışığında analiz edilmiştir. Bu analiz ile Türkiye’nin döviz geliri elde etmesinde ve dış açığını kapamasında bavul ticaretinin önemli bir değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada ayrıca bavul ticareti ve büyüme arasındaki ilişki ekonometrik yöntemlerle incelenmiş, eş-bütünleşme testi ile aralarında bir ilişki olduğu ve Granger nedensellik testi ile ise bu ilişkinin büyümeden bavul ticaretine doğru tek yönlü nedensellik olduğu sonuçları elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bavul ticareti, Dış ticaret açığı, Ekonomik büyüme, Engle-Granger eş-bütünleşme testi, Granger nedensellik testi.

Abstract

Suitcase trading which is defined as a purchasing process of merchandises in a country that is implemented by travelers (nonresidents) to sell those merchandises in their own country; it has started to take place in balance of payments of Turkey since 1996. After the collapse of USSR in 1991 Turkey became a net exporter in suitcase trading so the country reached significant figures occasionally. In this paper the position of suitcase trading in Turkey’s foreign trade is analyzed in consideration of statistical indicators. According to the findings acquired from the study, suitcase trading is a significant variable for Turkey to have currency and to close foreign deficits. Suitcase trading and growth connection is also analyzed by econometric method which is co-integration test and the result is affirmative. And also it is found that this connection is unilateral causation from growth towards suitcase trading according to the findings of Granger causality test.

Key Words: Suitcase trading, Foreign trade deficit, Economic growth, Engle-Granger co-integration test, Granger causality test.

---

* Yrd.Doç.Dr.,Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

Giriş

Uluslararası mal ticareti türlerinden biri olan bavul ticareti, kendine has bazı özellikleri nedeni ile diğer dış ticaret şekillerinden ayrılmaktadır. Bu ticaret şeklinin yolcu yanında eşya niteliği taşıması, gümrük vergilerinde muaflığı getirmekte ve dolayısıyla kayıt altına alınmasına engel olmaktadır. Küçük miktarlarda mal ticaretini çağrıştıran terim, Türkiye ekonomisi için bazı dönemlerde önemli boyutlara ulaşmıştır. 1980 yılı öncesinde bavul ticareti açısından ithalatçı olan Türkiye, 1980’de alınan kararlarla dışa açık modeli benimsemesi neticesinde bavul ticareti ihracatçısı sıfatını kazanmaya başlamış ve 1990’lı yıllardan itibaren ise bu ticaret şekli ile gerçekleştirdiği mal ihracatında ciddi artışlar sağlamıştır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, bavul ticaretinin Türkiye ekonomisi açısından önemini ortaya koymaktır.

Çalışmada ilk olarak, Türkiye’nin ihracatı açısından önem arz eden bu ticaret şekli hakkında genel bilgi verilecek ve arkasından Türkiye’de bavul ticaretinin gelişimi incelenecektir. Veriler eşliğinde Türkiye’nin toplam dış ticareti içerisinde bavul ticaretinin yeri ele alındıktan sonra büyüme ve bavul ticareti arasındaki nedensellik ilişkisi test edilecektir.

Bavul Ticaretine Genel Bakış

İngilizce’de suitcase trading (bavul ticareti) ya da shuttle trading (mekik ticareti), Türkçe’de ise bavul ticareti deyimi, bir ülkedeki malların, seyahat eden kişiler (yerleşik olmayanlar) tarafından kendi ülkelerine satmak için götürülerek gerçekleştirdikleri satın alımı işlemi (IMF,1998:13) olarak tanımlanmaktadır. Terim hem ticaretin küçük çaplı oluşuna hem de bu tür alışverişlerin yasal statüsünün gevşekliğine (Yükseker,2003:14) işaret etmektedir. Uluslararası mal ticareti şekillerinden biri olan bavul ticareti, sınır ve kıyı ticaretlerine benzemekte (Bal,2004-a:79), fakat ticari amaç taşımasına rağmen yolcu yanında eşya niteliği ve bu nedenle gümrük vergilerinden muaflığı bu ticaret şekline enformel bir özellik katarak sınır ve kıyı ticaretinden ayırmaktadır.

Ülkeler arasındaki fiyat farklılıklarından ve herhangi bir mevzuata tabi olmamasından faydalanılarak genellikle küçük işletmeler ve çoğunlukla da kadınlar tarafından gerçekleştirilen bavul ticareti, SSCB’nin dağılmasından sonra, özellikle 1990’lı yıllarda dikkati çeken bir ticaret şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bavul ticareti ihracatçısı olma açısından Türkiye ekonomisi için de 1990’lı yıllar önem arz etmekle birlikte, bavul ticareti ithalatçılığının -ticari liberalizasyon yıllarından önce- 1960’lardan beri Türkiye’de varola gelmiş bir ticari ilişki şekli olduğu bilinmektedir.

1990 öncesinde Türkiye’de bavul ticareti tek yönlü değildi. 1960’lardan 1980’li yıllara kadar Batı Avrupa ve Kuzey Kıbrıs’tan yolcu yanında mal getirilmesi o yıllarda Türkiye’nin bavul ticareti ithalatçısı olduğunu göstermektedir. 1970’lerden sonra Doğu Avrupa ülkelerinde yurtdışı seyahat kısıtlamalarının gevşetilmesi Macarların, Yugoslavların, Çekoslovakların ve Polonyalıların alışveriş için İstanbul’a (Kapalı Çarşı ve çevresine) gelip gitmeye başlamalarına olanak tanımıştır. 1980’lerin ilk yarısında Arap ülkelerine yönelik bavul ticareti başlamış olup, Cezayirli, Libyalılar ve diğer Kuzey Afrika ülkelerinden gelen tüccarlar Beyazıt çevresinden bavullar dolusu giyim eşyası satın almaktaydılar

(Yükseker,2003:23-25). 1991’de SSCB’nin dağılmasıyla bu eski blok ülkelerinin ve özellikle de Rusların Türkiye ile olan ticari ilişkilerini arttırması ile Laleli semti bavul ticaretinin merkez piyasası haline gelmiştir.

Kırcı (2007) tarafından Laleli-Osmanbey semtlerinde gerçekleştirilen anket çalışmasına göre; bavul ticareti yapma amacıyla ülkemize gelen yabancıların %25’i Ruslardan oluşurken, Rusya’yı İran, Türkmenistan, Ukrayna, Bulgaristan, Azerbaycan, Gürcistan, Polonya, Romanya, Moldova, Ermenistan ve Macaristan takip etmektedir. Aynı çalışmaya göre bu tüccarların Türkiye’de aldıkları mallar önem sırasına göre hazır giyim eşyası, ev tekstil ürünleri, deri ürünler, altın, oto yedek parça ve ayakkabıdır. Görüldüğü gibi bu mallar “yükte hafif, pahada ağır” (Bal,2004-b:179) olarak nitelendirilebilecek ürünlerdir.

Bu ülke çeşitliliğine rağmen Rusya-Türkiye arasındaki bavul ticareti ayrı bir önem arz etmektedir. Bunun nedeni, iki ülke arasında gerçekleşen bu ticaretin –2000’lı yıllarda azalmış olsa da özellikle 1990’lı yıllarda- önemli boyutlara ulaşmış olmasıdır. Örneğin Ağustos 1998 Rusya krizinden önce Türkiye’nin Rusya’nın bavul ticaretindeki payının %40-50 dolaylarında olduğu tahmin edilmektedir (Eder, Yakovlev ve Çarkoğlu,2003:6). Rusya’nın serbest piyasa mekanizmasına adaptasyon süreci ilerledikçe bavul ticareti sınırlandırılmaya çalışılmış ve bu ticaret şekli hacim olarak azalmıştır. Türkiye’nin bavul ticaretinin gelişimi veriler eşliğinde aşağıda incelenecektir.

Türkiye’de Bavul Ticaretinin Gelişimi

Tablo 1.’de Türkiye’nin 1996-2011 döneminde gerçekleştirdiği bavul ticareti miktarları gösterilmektedir. Türkiye’de bavul ticaretine ilişkin istatistiki veri 1996 yılından itibaren toplanmaya başlanmıştır. Bunun nedeni, daha önce bavul ticaretinin hacim açısından önemsiz boyutlarda olduğunun düşünülmesidir. Oysa bavul ticareti hacmi GSYİH’ya oranlandığında bu düşüncenin yanlış olduğu görülmektedir. Örneğin bavul ticaretinin GSYİH içerisindeki payı 1996’da %4,5, 2000’de %1,5, 2006’da %1,6, 2010’da ise yaklaşık %1,1 gibi önemsenecek boyutlarda gerçekleşmiştir. Bu oranlar, bavul ticaretinin Türkiye’nin döviz gelirleri açısından taşıdığı önemi ortaya koymaktadır.

Tablo 1. Türkiye’nin Bavul Ticareti Hacmi (Milyon \$)

Yıllar	Hacim (Milyon \$)	Değişim (%)	Yıllar	Hacim (Milyon\$)	Değişim (%)
1996	8.842	-	2004	3.880	-1,8
1997	5.849	-33,8	2005	3.473	-10,5
1998	3.689	-36,9	2006	6.408	84,5
1999	2.255	-38,9	2007	6.002	-6,3
2000	2.946	30,6	2008	6.200	3,3
2001	3.039	3,2	2009	4.783	-22,9
2002	4.065	33,8	2010	4.951	3,5
2003	3.953	-2,8	2011	4.424	-10,6

Kaynak: TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, Ödemeler Dengesi Ayrıntılı Sunum, 09.03.2012.

Türkiye’de Bavul Ticaretinin Dış Ticaret İçerisindeki Yeri ve

Büyüme – Bavul Ticareti İlişkisi

Tablo 1.’de görüldüğü gibi, Türkiye’de bavul ticareti istikrarlı bir seyir izlememekle birlikte, bazı dönemlerde ciddi rakamlara ulaşmıştır. 1997 Güney Asya Krizi etkilerini, 1998 Rusya krizi takip etmiş ve Rusya kriziyle Ruble’nin devalüe edilmesi sonucu azalma eğilimine giren bavul ticareti, 2000 Kasım ve 2001 Şubat Türkiye kriziyle TL’nin devalüe edilmesi sonucu ise artışa geçmiştir. 2004 öncesinde Rusya’nın yolcu yanında eşyanın değerine getirdiği sınırlama ve 2004 Osetya sorunu ile bu eşyaların geçişi sırasında çıkardığı engellerden dolayı bavul ticareti hacmi bu yıllarda azalmış, ülkeler arasında yapılan ikili görüşmeler sonucunda 2006 yılında %84,5 oranında büyük bir artış gerçekleşmiştir.

Bavul tüccarları turist sıfatıyla ülkeye giren kişiler olduğu için turist sayısı da bu konuda bilgi verebilecek niteliktedir. Rusya Federasyonu’ndan Türkiye’ye gelen turist sayısı ele alınan dönem boyunca sürekli olarak artmıştır. 1996 (1.237.557 kişi) ve 1997 (1.017.117 kişi) yıllarında Rusya Federasyonu’ndan gelen kişi (kendi isimlendirmeleriyle mekik) sayısı dikkat çekicidir. Bu rakamlar, o yıllarda iki ülke arasındaki turizmin de çok düşük düzeyde olduğu düşünüldüğünde, bavul ticaretinin hem Rusya hem de Türkiye açısından önemini ortaya koymaktadır. 1998 (658.146 kişi) ve 1999 (412.938 kişi) yıllarında kriz nedeniyle sayı azalmış, 2000’den itibaren artmaya başlamış ve son yıllarda ciddi rakamlara (2011’de 3.468.214 kişiye) ulaşmıştır (TÜİK Online Veritabanı, 17.03.2012). Bu artışın nedeni bavul ticaretinden ziyade, Rusların Türkiye’nin özellikle güney sahillerine olan ilgisidir.

Dış Ticaret ve Bavul Ticareti İlişkisi

Bavul ticaretinden elde edilen gelirin önemini ortaya koyabilmek için toplam ihracat-bavul ticareti ve dış ticaret açığı-bavul ticareti ilişkisi önem arz etmektedir. Tablo 2.’de toplam ihracat ve toplam ihracatın içinde bavul ticaretinin aldığı pay gösterilmektedir.

Tablo 2. Bavul Ticaretinin Toplam İhracat İçerisindeki Payı

Yıllar	İhracat (Milyon \$)	Pay (%)	Yıllar	İhracat (Milyon \$)	Pay (%)
1996	32.067	27,6	2004	68.535	5,7
1997	32.110	18,2	2005	78.365	4,4
1998	30.741	12,0	2006	93.613	6,9
1999	29.031	7,7	2007	115.361	5,2
2000	30.825	9,6	2008	140.800	4,4
2001	34.729	8,8	2009	109.647	4,4
2002	40.719	10,0	2010	120.902	4,1
2003	52.394	7,5	2011	143.491	3,1

Kaynak: TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, Ödemeler Dengesi Ayrıntılı Sunum, 18.03.2012.

Tablo 2., bavul ticaretinin öneminin bir kez daha ortaya konulmasını sağlamaktadır. 1996’da %27,6 oranıyla çok yüksek bir paya sahip olan bavul ticareti / toplam ihracat rasyosu, zamanla azalsa da hala %3,1 gibi küçümsenemeyecek bir orandadır. Rusya krizi sırasında bile %12’yi gösteren

tabloda dikkati çeken ise 2008 Amerika krizinin etkisiyle Türkiye'nin toplam ihracatı bir önceki yıla göre %22 gibi önemli bir oranda azalırken, bavul ticaretinin toplam ihracat içerisindeki payı aynı düzeyde kalmıştır. Bu durum, bavul ticaretinin Türkiye'nin dış ticaret açığını kapatmada önemli bir kalem olabileceğine işaret etmektedir. Tablo 3.'de Türkiye'nin dış ticaret açığı ve bavul ticaretinin dış ticaret açığını karşılama oranı gösterilmektedir.

Tablo 3. Bavul Ticaretinin Dış Ticaret Açığını Karşılama Oranı

Yıllar	Dış Ticaret Açığı (Milyon \$)	Oran (%)	Yıllar	Dış Ticaret Açığı (Milyon \$)	Oran (%)
1996	-10.264	86,1	2004	-22.736	17,1
1997	-15.048	38,9	2005	-33.080	10,5
1998	-14.038	26,3	2006	-41.056	15,6
1999	-9.771	23,1	2007	-46.852	12,8
2000	-22.057	13,4	2008	-53.021	11,7
2001	-3.363	90,4	2009	-24.850	19,2
2002	-6.390	63,6	2010	-56.445	8,8
2003	-13.489	29,3	2011	-89.406	4,9

Kaynak: TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, Ödemeler Dengesi Ayrıntılı Sunum, 18.03.2012.

Tablo 3.'de görüldüğü gibi, bavul ticaretinden elde edilen döviz geliri, Türkiye'nin dış açığını kapamasında önemli bir paya sahiptir. 2000-2001 krizi sonucu reel sektörde ortaya çıkan daralma nedeniyle ihracat ve ithalat rakamları gerilemiş, bu nedenle dış ticaret açığı da küçülmüştür. Tablo 1.'den görüldüğü gibi 2001 yılında bavul ticaretinde ise %3,2 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Dış ticaret açığında küçülme, buna karşılık bavul ticaretinde büyüme yaşanması sonucu 2001 yılında bavul ticaretinin dış ticaret açığını karşılama oranı %90,4 gibi çok yüksek bir oranda gerçekleşmiştir. Aynı durum 2008 krizinin ekonomide etkilerinin hissedildiği 2009 yılı için de geçerlidir. Başka bir ifade ile bavul ticareti, Türkiye'de büyük etkileri olan iç ve dış krizler sırasında dış açığın finansmanını kolaylaştıran bir unsur olmuştur. Bavul ticareti / dış ticaret açığı oranı, ele alınan dönemde, dalgalanmakla beraber, genel olarak azalma trendinde olsa da 2000 yılında %8,8 ve 2011 yılında kırılan dış ticaret açığı rekoruna rağmen %4,9 oranında gerçekleşmiş olması, bu ticaret şeklinin Türkiye açısından önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Büyüme ve Bavul Ticareti İlişkisi: Ampirik Analiz

Veri Tanımlaması ve Analizi

Çalışmada kullanılan 1998 – 2011 dönemine ait üç aylık olarak ele alınan bavul ticareti ile gayri safi yurtiçi hasıla değerleri, TCMB internet veri tabanından temin edilmiştir. Gayri safi milli hasıla değerleri üç aylık ortalama döviz kuru

üzerinden dolara çevrilmiş ve her iki değişken bin dolar olarak logaritma değerleri alınarak çalışma yapılmıştır.

Ekonometrik Analiz ve Bulgular

Bu çalışmada, bavul ticareti ile gayri safi yurtiçi hasıla (büyüme) arasındaki çift logaritmik; $BUY = \alpha_0 + \alpha_1.BAV + e_t$ ve $BAV = \beta_0 + \beta_1.BUY + e_t$ şeklindeki modeller EKKY ile tahmin edilmiştir (BUY: gayri safi milli Hasıla ; BAV: bavul Ticareti). 1998:1 ile 2011:4 dönemine ait üç aylık veriler kullanılarak yapılan analiz sonucu, değişkenlerin her ikisine ait yalın değerlere ait birim kök varlığı incelendiğinde, değişkenlerin birinci dönemde Mc Kinnon kritik değerlerin ADF değerlerinden mutlak değerce büyük olması nedeni ile birim kök içerdiği sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 4.). Birim kök ihtiva eden değişkenlerin birinci dereceden farklarının alınması durumunda, birim kökün ortadan kalktığı görülmektedir. Sonuçlar, birinci sıra farklarla ifade edilen değişkenlerin durağan olduğunu göstermiştir. Elde edilen bulgular, araştırma kapsamında yer alan değişkenler için bütünleşme sıralarının bir I(1) olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 4. GSYİH ve Bavul Ticareti Verilerine Ait Birim Kök Analizi

	Uygun Gecikme Sayısı	ADF Değeri	Mc Kinnon Kritik değeri (%1)	Mc Kinnon Kritik değeri (%5)	Mc Kinnon Kritik değeri (%10)
BAV	0	-2,300633	-3,555023	-2,915522	-2,595565
BUY	0	-0,893734	-3,555023	-2,915522	-2,595565
ΔBAV	0	-8,206606	-3,557472	-2,916566	-2,596116
ΔBUY	1	-8,003126	-3,560019	-2,917650	-2,596689

Aynı dereceden durağan olan bu serilere Engle-Granger yöntemi kullanarak yapılacak olan eş-bütünleşme testinde ilk olarak aşağıda ifade edilen modele ait parametreler en küçük kareler yöntemiyle tahmin edilmiştir. Buna göre, büyüme ile bavul ticareti rakamları arasındaki ilişkiye yönelik tahmini regresyon modeli aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir.

$$BUY = \alpha_0 + \alpha_1.BAV + e_t \quad (1)$$

$$BAV = \beta_0 + \beta_1.BUY + e_t \quad (2)$$

Yukarıda ifade edilen regresyon eşitliğine ait tahmin sonuçları Tablo 5.’de verilmiştir.

Tablo 5. Regresyon Sonuçları

(1) nolu model ($BUY = \alpha_0 + \alpha_1.BAV + e_t$)		
	α_0	α_1
	1,90	1,016

t- değeri	2,17	6,97
R ² = 0,47		
(2) nolu model (BAV = β₀ + β₁.BUY + e_t)		
	β ₀	β ₁
	2,26	0,46
t- değeri	4,23	6,97
R ² = 0,47		

Tahmin edilen uzun dönemli ilişkide büyüme ile bavul ticareti arasında pozitif yönlü bir ilişki söz konusu olmaktadır. Bu durumda, iki değişken arasında uzun dönem ilişkisi söz konusu olmaktadır. Bu modele ait artıklar (e_t) ise uzun dönem ilişkisinin bozucu terimini ifade eder. Şayet bu uzun dönem dengesindeki sapmanın durağan olduğu ortaya çıkarsa, değişkenler arasında bir eş-bütünleşme olduğu anlaşılır. Buna göre, yukarıda (1 ve 2) nolu eşitlikten tahmin edilen artıkların durağan olup olmadığı ADF birim kök testi ile test edildiğinde, yalın halde sıfırıncı gecikme durumunda birim kök ihtiva etmediği tespit edilmiştir. Artıkların durağan olduğu anlaşıldığından 1 ve 2 nolu denklem ile ifade edilen regresyon ilişkisinin eşbütünleşmiş olduğu kabul edilir.

Değişkenler arasında bir eş-bütünleşme olması, uzun dönem ilişkisinin olduğunu gösterir. Modelde yer alan hata terimine ait katsayı, modeldeki bağımlı değişkende kısa dönem değerleri ile uzun dönem değerleri arasında bir köprü rolü oynar (Ertek,1996:365). Hata düzeltme modeli bu amaçla geliştirilmiştir. En basit şekilde ifade edilen hata düzeltme modeli aşağıda verilmiştir.

$$\Delta BUY = \alpha_0 + \alpha_1 \cdot \Delta BAV + \alpha_2 e_{t-1} \quad (3)$$

$$\Delta BAV = \beta_0 + \beta_1 \cdot \Delta BUY + \beta_2 e_{t-1} \quad (4)$$

Bu modelden elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 6. Hata Düzeltme Modeline Ait Regresyon Analizi Sonuçları

$\Delta BUY = \alpha_0 + \alpha_1 \cdot \Delta BAV + \alpha_2 e_{t-1}$ (3 nolu Model)			
	α ₀	α ₁	α ₂
	0,008	0,22	-0,07
R ² = 0,13			
$\Delta BAV = \beta_0 + \beta_1 \cdot \Delta BUY + \beta_2 e_{t-1}$ (4 nolu Model)			
	β ₀	β ₁	β ₂
	-0,003	0,51	-0,34
R ² = 0,25			

1998 - 2011 dönemi için yapılan hata düzeltme modeli ele alacak olursak, bu dönemdeki hata düzeltme modelinde kısa dönemde bavul ticareti ile

büyüme arasındaki ilişki pozitif yönde olmaktadır. Buna karşın 3 nolu hata düzeltme terimine ait parametre -0,07 olarak hesaplanmıştır ve %5 anlamlık düzeyine göre istatistiksel olarak sıfırdan farklı değildir. Buna karşılık 4 nolu denklemde ortaya çıkan hata terimi katsayısı -0,34 olarak hesaplanmış ve %5 anlamlılık düzeyinde anlam ifade etmektedir. O halde, bavul ticareti ile büyüme arasında meydana gelen dengesizliklerin %34’i üç aylık dönemde ortadan kalkmakta olup sistem yaklaşık olarak 3 dönemde (yaklaşık 9 ayda) tekrar dengeye gelmektedir.

Uzun-kısa dönem ilişki sonrasında, değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olup olmadığı Granger nedensellik testi yardımı ile test edilmiştir. Granger nedensellik testine geçmeden önce, otoregresif modele ait gecikmenin belirlenmesi gerekmektedir. Gecikme değerlerinin tayin edilmesinde kullanılan en önemli yöntem, VAR Analizinde gecikme kriterlerinin kıyaslanması yöntemidir. Buna göre Akaike bilgi kriteri (AIC) değerine göre en uygun gecikme 2 olarak tespit edilmiştir.

Dönem itibari ile yapılmış olan nedensellik analizinde, 1998:1-2011:4 dönemleri arasında bavul ticareti ile büyüme arasında kısa dönemde büyümeden bavul ticaretine doğru tek taraflı bir nedensellik ilişkisi %5 anlamlılık düzeyinde söz konusu olmaktadır (Tablo 7.).

Tablo 7. Değişkenler Arasındaki Granger Nedensellik Testi Sonuçları

	F- değeri	p değeri	Sonuç*
Δ BAV Δ BUY nedeni değildir (H_0)	1,844846	0,168	RET
Δ BUY Δ BAV nedeni değildir (H_0)	5,30173	0,008	KABUL

*Sonuçlar, alternatif hipoteze (H_1) göre yapılmıştır.

Sonuç

Türkiye’de bavul ticareti verileri, hacim olarak küçük boyutlarda gerçekleştiği düşünüldüğünden, ancak 1996 yılından itibaren toplanmaya başlanmıştır. Fakat çalışmada bavul ticaretinin toplam ihracat içerisindeki payının azımsanmayacak oranlarda olduğu gözlenmiştir. 1996 yılında %27,6 olan bavul ticareti şeklindeki ihracatın toplam ihracat içerisindeki payı, yıllar itibariyle azalsa da 2011 yılı itibariyle %3,1 gibi ciddi bir paya sahiptir. Bu oranda gerçekleşen düşüşün nedenleri, bavul ticaretinin hacim olarak azalması ve Türkiye’nin ihracatında yaşanan yüksek hızlı artışlardır.

Ayrıca bavul ticaretinin Türkiye’nin dış ticaret açığını kapaması yönünde de önemli katkısı bulunmaktadır. 1996 yılında 10.264 milyon dolar olan dış ticaret açığının %86,1’ini karşılayan bavul ticareti, 2011 yılında verilen 89.406 milyon dolarlık yüksek dış ticaret açığının %4,9’unu finanse etmektedir. 1996 yılına göre 2011 yılı dış ticaret açığının yaklaşık 9 kat artmasına rağmen, açığın yaklaşık %5’inin bavul ticareti ile karşılanması, bu ticaret şeklinin önemini ortaya koymaktadır.

Yapılan analiz sonucunda büyüme ve bavul ticareti arasında eş-bütünleşmenin olduğu sonucuna ulaşılması, bu iki değişken arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Bu ilişkiyi nedensellik Granger testi ile incelenmiş ve büyümeden bavul ticaretine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna

ulaşmıştır. Bavul ticaretinin toplam ihracattaki payı, dış ticaret açığını karşılama oranı ve büyüme ile ilişkisi toplu şekilde düşünüldüğünde, bu ticaret şeklinin Türkiye ekonomisi açısından azımsanmayacak bir öneme sahip olduğuna inanılmaktadır.

Kaynakça

- Bal, Harun (2004-a).Geçiş Ülkelerinde Yolsuzluk ve Kayıtdışı Ekonomi: Kırgızistan Bavul Ticareti Örneği. İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Sayı:219, 72-92.
- Bal, Harun (2004-b).Geçiş Ülkelerinde Yolsuzluk ve Kayıtdışı Ekonomi: Kırgızistan Bavul Ticareti Örneği. Manas Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:5, Sayı:9, 169-195.
- Eder, M., Yakovlev, A. ve Çarkoğlu, A. (2003). The Suitcase Trade Between Turkey and Russia: Microeconomics and Institutional Structure. Moscow: State University-Higher School of Economics, http://www.hse.ru/data/2010/05/05/1216427500/WP4_2003_07.pdf, 15.02.2012.
- Ertek, Tümay (1996). Ekonometriye Giriş. İstanbul: Beta Basım Yayınları.
- IMF (1998). Shuttle Trade. <http://www.imf.org/external/bopage/pdf/98-1-3.pdf>, 17.02.2012.
- Kırcı, Murat (2007). Türkiye'deki Bavul Ticareti-Gelişmeler ve Yeni Alternatifler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi
- TÜİK Online Veri Tabanı
- Yükseker, H. Deniz (2003). Laleli-Moskova Mekiği-Kayıtdışı Ticaret ve Cinsiyet İlişkileri. İstanbul: İletişim Yayınları.